

PAPER DETAILS

TITLE: Türkiye'de Kadına Yönelik Dilsel Sıddet

AUTHORS: ıgdem USTA

PAGES: 612-619

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2331938>

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2022, 22(2): 612 – 619, doi: 10.11616/asbi.1093242

Türkiye’de Kadına Yönelik Dilsel Şiddet

Linguistic Violence Against Women in Turkey

Çiğdem Usta¹

Geliş Tarihi (Received): 25.03.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 29.04.2022

Yayın Tarihi (Published): 31.07.2022

Öz: Şiddet, maddi ve(ya) manevi kuvvet vasıtasıyla bireyin kişisel sınırlarının ve haklarının ihlalidir. Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, dilsel olmak üzere pek çok çeşidi vardır. Fiziksel şiddet görünürlüğü nedeniyle üzerinde en çok durulan ve bilinen şiddet türüdür. En az fiziksel şiddet kadar insan ruhuna zarar veren dilsel şiddet ise muhtemelen en sık uygulanan şiddet şeklidir. Çoğunlukla “küfür” olarak algılanan bu ihlal, gerçekte hakaret, tehdit, alay, iftira, kıyaslama, lakap takma, sözlerini çarpıtma vb. pek çok farklı görünüme sahiptir. Çalışmada Türkiye’de kadına yönelik dilsel şiddet üzerinde durulacak, bu konuda genel bir çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Kadına Şiddet, Dilsel Şiddet, Basın-Yayın.

&

Abstract: Violence is a violation of an individual's personal boundaries and rights by means of a destructive force. There are many types of violence, including physical, sexual, economic, linguistic. Physical violence is the most focused and known type of violence due to its detectability. Linguistic violence, on the other hand, is probably the most common form of violence and is as psychologically hurtful as physical violence. This form of violation, which is often perceived as “blasphemy”, is in fact an insult, a threat, a mockery, a slander, a comparison, a nickname, a distortion of one's words, etc. it has many different views. In this study, linguistic violence against women in Turkey will be focused on, and a general framework will be drawn up on this issue.

Keywords: Violence, Violence against Women, Linguistic Violence, Press-Publication.

Atıf/Cite as: Usta, Ç. (2022). Türkiye’de Kadına Yönelik Dilsel Şiddet. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 612 - 619. doi: 10.11616/asbi.1093242

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Çiğdem Usta, Karadeniz Teknik Üniversitesi, cigdemusta@ktu.edu.tr.

1. Giriş

Kadın ve erkeğin fizyolojik olarak birtakım farklılıklara sahip oldukları aşîkârdır. Bu farklılıklar, yaşamın ilk yıllarından itibaren “toplumsal bir kategori olarak da anlam kazanmaya başlar.” Çünkü bireyin toplum içindeki konumu ve rolü buna göre belirlenir. Bu roller, çoğu zaman erliğin ve dişiliğin getirdiği cinsiyet özellikleri kadar belirgindir ve önyargılara dayalı bir ayrımcılığa işaret eder (Vatandaş, 2007: 29).

Ayrımcılık, “biz” ve “öteki” karşıtlığı üzerinde yükselen bir düşünce biçimidir. Bu yaklaşıma göre “öteki”ler, “biz”in sahip olduğu kimi üstün özelliklere sahip değildir. Bu da onların toplumda ikincil olmasına, piramitte aşağı konumda yer almasına neden olur. Toplumsal cinsiyet bağlamında ayrımcılık, bu anlamda “biz” olan erkek ve “öteki” olan kadın ile şekillenir (bk. Aktaş, 2013). Erkek, “er” olmanın getirdiği imtiyazla birincidir, üsttedir. Kadın ise dişilikle eş görülen güçsüzlük önyargısının gölgesindedir. Dikey düzlemde erkekte altta, yatay düzlemde geridedir.

Fiziksel farklılıklara dayalı önyargılar ve ayrımcılığın yarattığı bu toplumsal konumlandırma, hak ve sorumluluklar noktasında adaletsiz şartlar yaratmaktadır. Kadın, erkeğe sağlanan kimi imkân ve haktan mahrum olmakta, aksine daha fazla sorumluluk ve yük üstlenmektedir. Erkek, bu durumu “sahiplik” ve “üstünlük” duygusuyla değerlendirmektedir. Kadını değersiz addetmekte, zihninde onu metalaştırmaktadır. Neticede kadın, biçilen rolün dışında davrandığında şiddet uygulamayı normal ve gerekli olarak görmektedir. Dolayısıyla denebilir ki ataerkil düşünce biçimiyle oluşan kültürel kabullerin yarattığı toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, kadına şiddetin temel sebeplerinden biridir (bk. Karal-Aydemir, 2012). Bu olguyla mücadele etmede kadına şiddetin tüm yönleriyle ele alınması, tespit edilmesi büyük önem arz etmektedir. Çalışmada, kadına şiddetin dilsel boyutu üzerinde durulacak, Türkiye’de kadına yönelik dilsel şiddetin çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

2. Dilsel Şiddet

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgunun ismi olan “şiddet”, Türkçeye Arapçadan kopyalanmıştır. Kamus-ı Türki’de “sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma, kaba ve sert muamele, mükâfat ve ceza vermede mübalağa, peklik, sıkı ve ziyadelik” şeklinde yer alan kelime (Şemsettin Sami, 1987: 771), Osmanlıca Sözlük’te, “sertlik; katılık; fazlalık, çokluk; sıklık; keskinlik” olarak geçmektedir (Devellioğlu, 2006: 997). Türkçe Sözlük’te ise “Bir hareketin bir gücün derecesi, yeğînlilik, sertlik; hız; karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzaklaştırma yerine kaba kuvvet kullanma; duygu ve davranışta aşırılık” olarak ifade edilmektedir. Söz konusu tanımlar değerlendirildiğinde şiddetin “kuvvet” temelinde algılandığı görülmektedir. Şiddet, özündeki “istenmeyen, kasıtlı, planlı, yıkıcı, zarar verici enerji ve kuvvet kullanımı (Dursun, 2011: 6)” manası ile kuvvetle doğrudan bağlantılı olsa da özellikle toplumsal hayatta onunla eş değer değildir. Yapay solunum, kalp masajı, ameliyat gibi birçok tıbbi aktivite şiddet içermeyen bir kuvvete dayanır. O halde şiddeti tüm içeriğiyle ortaya koymak için kuvvet kavramı yeterli değildir. Onu etraflıca anlamak yolunda bir başka kavrama daha ihtiyaç vardır. Bu “ihlal”dir (Garver, 1968: 817-818). Kişilik haklarının ihlali olan her durum, şiddeti vurgular. Bu gerçek dâhilinde şiddet, onu oluşturan iki ana mefhum-kuvvet ve ihlal temelinde bireyin beden veya haysiyet haklarının zarar verici bir kuvvet vasıtasıyla ihlali olarak tanımlanabilir (bk. Dursun, 2006).

Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik, dilsel olmak üzere pek çok çeşidi vardır. Fiziksel şiddet tespit edilebilirliği nedeniyle üzerinde en çok durulan ve bilinen şiddet türüdür. En az fiziksel şiddet kadar (Allen, 1994: 7) insan ruhuna zarar veren dilsel şiddet ise muhtemelen en sık uygulanan şiddet şeklidir. Çoğunlukla “küfür” olarak algılanan bu ihlal şekli, gerçekte hakaret, tehdit, alay, iftira, kıyaslama, lakap takma, sözlerini çarpıtma vb. pek çok farklı görünüme sahiptir (bk. Yıldız, 2021: 933; Usta, 2009: 208).

Dilsel şiddet toplumda çoğu zaman önemli bir kişilik hakkı ihlali olarak addedilmez. Kırsal kesimde yaşayan kadınlara dair bir araştırmaya göre kadınların yaklaşık yüzde yetmiş dilsel şiddetin en belirgin şekli olan sözlü kavga ve küfür, şiddet olarak etiketlememektedir (Karataş vd., 2006). 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına göre (TNSA 2003: 40) kadınların yüzde otuz dokuzu, “kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi, parayı lüzumsuz yere harcaması, çocuklarının bakımını ihmal etmesi, cinsel

ilişkiye girmeyi reddetmesi" gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesi hâlinde, kocanın karısını dövmesini haklı görmektedir. Diğer bir araştırmaya göre ise Türkiye'deki erkeklerin yüzde kırk beşi itaatsizlik durumunda eşlerini darp etmeye hakları olduğuna inanmaktadır (Ünal, 2005). Böyle bir ortamda dilsel şiddetin şiddet olarak öncelenmemesi şaşırtıcı değildir. Nitekim her kesimden, makamdan insanın *-kadın erkek ayrımı olmaksızın-* gelişigüzel ve her ortamda sarf ettiği hakaretler, küfrün, aşağılamanın, sözle onur kırmanın doğal karşılandığının en önemli göstergesidir. Oysa dilsel şiddet, fiziksel iz bırakmasa da ruhu yaralayan, benliği yok eden ve fiziksel şiddeti hazırlamasıyla da dikkat çeken bir çeşit dayaktır, dil dayığıdır (Bingölçe, 2006).

Toplum dilsel şiddeti olağan karşılasa da gelenek, din, hukuk bu dayığın zararları konusunda bir bilinç yaratma arzusundadır. *"Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür; dilin kemiği yok ama kemik kırar; acı söz insanı dininden, tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır; el yarası onulur, dil yarası onulmaz; boğaz dokuz boğumdur, sözünü yutkuna yutkuna söyle; dil uzatılan yere el uzatılmaz* (bk. Aksoy, 1995; İzbudak, 1936; Oy, 1972) gibi atasözleri dil dayığının el dayığından daha yaralayıcı olduğuna dair tecrübelerin gelenekten süzülen hâlleridir.

İslam dini de kişiyi "dil dayığı" konusunda uyarır ve alayı, kötü sözü, kötü lakap takmayı yasaklar. Kuran-ı Kerim'de bu yönde dikkat çekici ayetler vardır (bk. Usta, 2009: 208). İbrahim suresinde geçen "kötü söz (kelime-i habise), müfessir Alûsî tarafından yalan, iftira ve Allah'ın rıza göstermeyeceği her türlü kelime olarak açıklanır (Alusi'den akt. Hacımüftüoğlu, 2014: 213). Hucurat suresinde ise insandaki kibrin bir neticesi olan alay ve yargılayıcı lakaplar yasaklanmıştır.

"Görmedin mi Allah güzel bir sözü nasıl misal getirdi? (Güzel bir söz) kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir. Bu ağaç Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün durumu da yerden koparılmış, ayakta durma imkânı olmayan kötü bir ağacın durumu gibidir (İbrahim: 24-26)."

"Bir kavim, (başka) bir kavimle alay etmesin. Belki onlar (alay edilenler) diğerlerinden daha hayırlıdır. Ve kadınlar da diğer kadınlarla (alay etmesin), belki kendilerinden (diğerleri) daha hayırlıdırlar. Ve birbirinizi ayıplamayın. Kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasık isimler ne kötü. Ve kim tövbe etmezse işte o zaman onlar zalimdirler (Hucurat: 11)."

Hukukta ise hakaret ve sövme bir suç olarak görülmekte, kişilerin şeref, haysiyet ve namusunu, toplum içindeki itibarını, diğer fertler nezdindeki saygınlığını zedeleyen davranışlar olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, 125/1. madde ile hakaret suçu tanımlanmakta ve bedeli belirlenmektedir. Buna göre,

"bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden ya da yakıştırmalarda bulunmak veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır."

Durum böyle iken daha önce belirtildiği üzere toplumun her kesimi tarafından giderek artan bir şekilde dilsel şiddete başvurulmaktadır. Fiziksel şiddeti de körükleyen dilsel şiddeti toplumda gözlemlemek ve geldiği noktayı görmek için önemli bir çabaya gerek yoktur. Sosyal medyada herhangi bir paylaşımın altındaki yorumlara bakmak, pazardan otobüs duraklarına, ilkokullardan üniversitelere kadar çeşitli ortamlara bir an odaklanmak durumun vahametini tespitte yeterli olacaktır.

2.1. Kadına Yönelik Dilsel Şiddet

Kadına yönelik şiddet, en önemli toplum sağlığı sorunlarından. Kadınlar, şiddetin her türüne maruz kalmakta, fiziksel ve psikolojik olarak yaralanmaktadır. Kadınların darptan tecavüze, aşağılamadan öldürülmeye uzanan şiddet hikâyelerinde, cinsiyet ayrımcılığının rolü büyüktür (bk. Dişsiz-Hotun Şahin, 2008: 51). Bu ayrımcılık, özellikle dil dayaklarında belirginleşmektedir. Dil yarası konusunda genel bir yaklaşımla bireyleri uyaran gelenek, dolayısıyla toplumsal akıl, kadına karşı aynı hassasiyeti göstermemekte, hatta zaman zaman kadına şiddetin teşvikçisi ve dilsel şiddetin membası olabilmektedir. Billhassa atasözleri, kalıp sözler gibi yadigârlar, bu yolda öne çıkmaktadır.

Atasözleri ve kalıp sözlere bakıldığında bunların çoğu zaman kadını olumsuz bir kimlikle tekrar tekrar inşa ettiği, bu inşa sürecinde hem dilsel şiddeti yarattığı hem de ona aracılık ettiği görülmektedir. Bu sözlerin ürettiği söyleme göre kadın erkek gibi faydalı, lüzumlu bir varlık değildir, kusurludur, *kaşık düşmanıdır, eksik etektir*. Her an kontrol altında tutulması gerekir. *Avrat attır, gemini boş tutmamalıdır*. Vefasızdır. *Kadında vefa, borçluda sefa aranmaz*. Yalancısıdır, *kadının söylediği kırk sözden sadece birine inanmalıdır*. Şer sahibidir, fesat kaynağıdır. *Kadının şerri şeytanın şerrine eştir*. Bütün bu özellikleriyle kadın erkekten geridedir. Dolayısıyla bir erkeğin kadına benzetilmesi onur kırıcı bir hâl iken bir kadının erkek sıfatlarıyla sıfatlanması gurur verici bir durumdur. “*Karı kılıklı, karı gibi gülmek, kadınlar hamamı*” sözlerinin aşağılama, “*erkek gibi kadın, erkek sözü*” ifadelerinin iltifat olarak kabulü bundandır (bk. Aliefendioğlu 1994: 8; Alagözlü, 2009: 41-42, Öz).

Atasözleri, kalıp sözler vb. görüldüğü gibi, yalnız atalardan kalan, ders çıkarılması gereken yadigârlar olarak değerlendirilmemeli, *geleneğin toplumsal zihniyeti pekiştirme ve yeni nesle nakletme araçları* olarak düşünülmelidir. Bu nakil ve pekiştirme, kadın söz konusu olduğunda genelde taşıdığı olumsuz içerik nedeniyle çoğu zaman tehlikeli sonuçları da beraberinde getirmektedir. Kadının şiddeti hak eden bir varlık olduğunu kodlayan, kıymetini çocuk doğurmasına eş tutan ve bunu “*Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin; çocuksuz kadın meyvesiz ağaca benzer* (Öz Zeğerek 2019).” sözleriyle özleştiren veya kız çocuğunu evlattan saymayan, erkek çocuğunu kutsallaştıran, bunu “*Beş kız bir oğlanın yerini tutar mı, oğlansız evde duman tüter mi; oğlan doğuran övünsün, kız doğuran dövünsün; oğlanı her karı doğurmaz, er karı doğurur; kız evde olsa da elden sayılır* (bk. Aksoy 1995; Kasapoğlu 2005: 78)” gibi ifadelerle vurgulayan gelenek, toplumsal bir travmanın varlığında önemli rol oynamaktadır. Kendini yalnızca çocuk doğurduğu için değerli hisseden, bu nedenle bir makine gibi durmadan doğuran kadınların yaşamları bu düşüncelerin yansıması olarak şekillenir. Çocuğu olmadığı, çocuğu olsa dahi erkek çocuğu olmadığı için terk edilen, zulme uğrayan, öldürülen kadınlar, bu mirasın ürettiği zihinlerin kurbanıdır. Erkek çocuk dünyaya getiremediği için eşi tarafından öldürülen² veya yirmi sekiz kez hamile kalıp yirmi bir kez doğum yapan, bunu bir övünç olarak görüp daha da doğurabileceğini ifade eden kadınların³ haberleri, durumun somut misalleridir.

Kültürel mirasın dışında kadına yönelik dilsel şiddette öne çıkan ve toplumu bu konuda şekillendiren kaynaklardan biri de basın-yayın organlarıdır. Basın-yayının şiddete yönelik tutum ve davranışların, dünya görüşlerinin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğuna şüphe yoktur (Ayan, 2006: 199). Türkiye’de bu etki daha çok olumsuz yönde olmaktadır. Medya beklenenin aksine sık sık dilsel şiddeti nakletmekte ve üretmektedir. Medyanın kadına yönelik dilsel şiddete *aracılığı* çoğunlukla kişilerin onur kırıcı, küçümseyici ifadelerini aktarmasıyla gerçekleşmektedir. Bu ifadeler, *cinsiyetçi ayrımcılık* noktasından hareket eden, kadını metalaştıran, “mal” olarak addeden, onları toplum önünde küçük düşüren ifadeler hâlinindedir.

Medya diğer yandan çeşitli kişilerin kadına (ve kız çocuklarına) ait hakların ihlalini meşru gösteren görüşlerini aktardığı haberlerle, programlarla, köşe yazıları ile de dilsel şiddetin önemli bir zemini olmaktadır. Medyanın imkânları sayesinde geniş kitlelere ulaşan bu görüşler, toplumda kadınların kendini geri plana itmesine, hakları konusunda çekimser davranmasına yol açmaktadır. Kadınların ikinci sınıf olduğuna dair görüşlerin koyulaşmasına, yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Çok küçük yaşta bir kız çocuğunun evlendirilebileceğinden hamile kadınların sokağa çıkmaması, çok eşliliğin serbest olması, tacize uğramamak için kadınların giyimine dikkat etmesi gerektiğine kadar uzanan görüşlerle biçimlenen bu şiddetin medya aracılığıyla adeta meşruiyet kazanması, özellikle eğitim düzeyi düşük kesimlerde bahsi geçen görüşlerin doğru olduğu izlenimini yaratmakta; kadına şiddeti normal veya hak gören bireylerin ortaya çıkışını kolaylaştırmaktadır.

² “Kız bebek doğuran eşini elektrik verdi.” başlıklı haber, Milliyet, 21.01.2015.

³ “28 kez hamile kalıp 21 kez doğum yaptı.” başlıklı haber, HaberTürk, 23.12.2015.

Basın-yayın organları yalnızca kadına yönelik dilsel şiddeti aktarmamakta, aynı zamanda üretmektedir. Bunun en önemli göstergesi, medyanın kullandığı özensiz dildir. Bu dil, kadına yönelik şiddeti, en dehşet verici hâliyle başlıklandırır, en ayrıntılı hâliyle tasvir eden ve toplum bireylerini psikolojik olarak yıpratır bir özelliktedir. “Annesini çocuğunun önünde kurban etti.” başlığıyla sunulan bir haberde şiddet en ince noktasına kadar resmedilmektedir.

“Şenol Durmuş, oğlunun polisler anlattığına göre, “Seninle kurban keseceğiz.” diyerek onu diğer odada uyuyan babaannesi Fadime Durmuş’un (55) yanına getirdi. Durmuş, annesini oğlunun gözleri önünde boğazını keserek öldürdü. Daha sonra annesinin elbiselerini çıkaran Durmuş, onu tavana astı, kafa derisini yüzmeye çalıştı, kulaklarını kesti, gözlerini oydu. Korkunç cinayetin ardından üstünü değiştiren, ellerini yıkayan Şenol Durmuş, oğluyla beraber meydana Ataturk Anıtı’nın önüne giderek selam durdu, sela okudu. Sonra da karakola giden Durmuş, evde kurban kestiğini söyledi. Eve giden polisler, Fadime Durmuş’un cesedini buldu (Milliyet, 18. 08. 2017).”

Şiddetin bu şekilde sunulması, suçun normalleşmesine, kanıksanmasına, neden olabilmektedir. 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi tarafından yapılan “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması”nda toplumda kadına yönelik şiddete bakışın ortaya konulması adına bireylerle yapılan görüşmede, katılımcıların medyanın şiddeti normalleştiren dilini özensiz bulduğu görülmektedir. Araştırmada yer alan bir hâkimin görüşleri bu konuda aydınlatıcı özelliktedir:

“Medyanın haber veriş tarzı çok yanlış. Yani ben seni Münevver gibi yaparım diyen bir sürü boşanma dosyası gördüm. Çünkü... nasıl kesildi, televizyon gösterdi bunları. Testereyi nereden aldı... Elbette bilinçlendirecekler ama... Haber veriş tarzına bir sınırlama getirilmesi gerekiyor. Çünkü özendiriyor, örnek oluyor (T., 2015: 299).”

Medyanın ürettiği dilsel şiddet, sadece şiddetin tasvir edilmesinde değil, “ama”landırılmasında da belirler. “İşsiz koca konsomatris eşini öldürdü⁴, hayat kadını evinde vurularak öldürüldü.” şeklindeki haberlerde görüldüğü gibi kadın mağdurun, maktulün toplumca pek hoş görülmemeyen kimi özellikleri vurgulanmaktadır. Medyanın yaşam şartlarını öne çıkararak kadının uğradığı “şiddetin gerekçelendirilerek meşrulaştırılması (Küçük Durur, 2017, s.53.)”na neden olan tavrı, bir köşe yazarı tarafından ironik bir dille şöyle eleştirilmektedir:

“Bu ülkede yalnız yaşayan bir kadınsan evinde saldırıya, tecavüze uğrasan, soyulsan, işkence görsen, hatta öldürülse yine sen suçlusun. Müzisyen Değer Deniz... Cihangir’deki evinde eli kolu bağlanmış, tecavüz edilmiş ve boğulmuş halde bulundu, haberlerde bir ‘yalnız yaşadığı ev’ vurgusu... Çünkü yalnız yaşayan kadınların evleri, girenin çıkanın belli olmadığı, tekinsiz yerler... Adeta bir ıssız, karanlık sokak gibi orada başlarına bir şey gelmesi normaldir...(Milliyet, 04. 11. 2005)”

Atasözleri, kalıp sözler vb. den ve medyadan rahatlıkla izlenebilen, kadının değersiz olduğu fikrinin toplumun DNA’sına kodlandığı böylesi bir ortamda dünyaya gelen, bu kültürel zeminde yetişen erkek kendisine aşılana menfi fikirleri, insani değerler ve eğitimle devre dışı bırakmadığı takdirde kadının kişilik haklarını ihlalde beis görmemektedir. Onu dille, elle; ruhen ve fiziken hırpalamaktan çekinmemekte, her türlü baskıyla kadının kimliğini yok etmeye çalışmaktadır. Bu asimilasyonda dilsel şiddet de önemli bir araç olmaktadır. Erkek özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağı olan fallusa atıfta bulunan- ki fallus güç, iktidar demektir (Barutçu, 2015)- küfürlerle sıklıkla gücün kendinde olduğunu imlemektedir. Kadın fallusa sahip değildir, eksiktir; o halde hükmeden olamaz, ancak hükmedilen konumunda olabilir.

“Fallus” ve kadını altta konumlandırmada temel rol oynayan diğer fiziksel niteliklere özellikle de kadın cinsel organına göndermede bulunan ifadeler, yalnızca küfürle sınırlı değildir. Erkeğin ve hatta kadının da söylemlerine hâkim olan ve kadını aşağılayan eril lisan da bu şekilde bir dilsel şiddet içermektedir. Bu lisanı, çoğu erkek egemen alanda gözlemek mümkündür. Bu alanlardan biri futboldur. Alankuş (2008: 16-17), futboldaki lisanın eril dilin “şahika”larından biri olduğunu belirtir. Bir gazetenin spor sayfasından

⁴<http://www.ihha.com.tr/haber-issiz-koca-konsomatris-esini-oldurdu-2179> (Erişim Tarihi: 10. 12. 2020)

⁵ <https://www.haberturk.com/yasam/haber/582232-hayat-kadini-evinde-vurularak-olduruldu> (Erişim Tarihi: 10. 12. 2020)

aldığı yazıyı örnek göstererek erkeğin kazanmak için yaptığı muameleyi kadın bedenine yaptığı muamele ile bir tutmasını bir aşağılama biçimi olarak tespit eder:

“Tam beklediğim futbolu buldum. Uzunlu da, kısıtı da, yerdeni de, havadanı da, mükemmel bir süratte oynayan iki takımın mücadelesi vardı sahada. *Sertlikse sertlik, çatır çatır ve kemik sesleri arasında...* Anlatmayla olacak gibi değildi 55 numaranın golü. İvankov’un gözünü çıkardı ve iğne deliğinden geçirdi topu... *Sonra şelale gibi akmaya başladı* G.Saray, tam sahaya yayılan rakibi karşısında... Bu arada *çok istekli bir gece yaşayan* Lincoln’ün bir türlü *dikey kalamadığını*, hep çimlerle *öpüşmek* zorunda kaldığının altını da çizelim... Açık oynayan, *içeri gömülme*yen, topunu *mertçe oynayan* rakiplere karşı G.Saray’ın konuşan silahları var ve maçı kolayca kopartabiliyor (Türkiye, 9 Mart 2008).”

Aynı şekilde, toplum tarafından erkek merkezli olarak kadına çizilen rollerin belirginleştirilmesi için kullanılan ifadelerde de dilsel şiddet izlenmektedir. Kadınların uğraşları ile ilgili kullanımlarda toplumun bilinçaltında kadına uygun görülme-yen mesleklerden bahsedilirken başına “kadın” eklenmesi bunun örneği olarak addedilebilmektedir. König (1992: 26), doktor ve yargıç olarak çalışan kadınlar için “kadın doktor, kadın yargıç” gibi kullanımlar olduğunu, çünkü bunların erkeklere özgü meslekler olarak etiketlendiğini, öğretmen gibi kadının yapabileceği düşünülen diğer mesleklerde böyle bir işaretlemenin yapılmadığını ifade eder.⁶

Kadını bir cinsiyet olarak *genel bir söylem üzerinden* aşağılayan küfürlerin, ifadelerin yanı sıra tek bir kadın için özelleşen, *hedef kadının ruhsal veya fiziksel özelliklerini küçümseyen, onu tehdit eden ifadeler* de erkeğin veya kadının kadına yönelttiği söze dayalı şiddetin önemli unsurlarıdır. “*Çok şişmansın, dünyayı yesen doymazsın; sen hiçbir halt beceremezsin; üstündekine bak, bu giyilir mi?*” tarzındaki bu ifadeler, doğrudan hedef kadının fiziki özelliklerini ve kişiliğini sorguladığı için küfürden, genel ifadelerden daha yaralayıcıdır ve kadının toplumsal hayatta var olmasını, güçlüklerin üstesinden gelmesini sağlayan özgüveni belirgin biçimde yok etmektedir. Kadının omurgasını parçalamakta, erkeğin karşısında gerektiğinde dik duramayan, var olamayan birine dönüştürmektedir.

3. Sonuç

Bir insan hakları ihlali ve temelde cinsiyet ayrımcılığı sorunu olan kadına yönelik şiddet, “coğrafi sınır, ekonomik gelişmişlik ve öğretim düzeyine bakılmaksızın tüm dünyada ve kültürlerde yaygın olarak görülen evrensel bir sorundur (K. 2016: 2).” Kadın, birçok toplumda dini ve kültürel yorumlamalar eşliğinde ikinci sınıf olarak görülmekte, fiziksel ve ruhsal olarak her türlü şiddete maruz kalmaktadır. Bu şiddet türleri arasında şiddet olarak algılanmaması ve yaygınlığı açısından en fazla üzerinde durulması gereken, dilsel şiddettir. Dilsel şiddet, başta küfür olmak üzere her türlü hakaret, tehdit, alay, iftira, kıyaslama, lakap takma, sözlerini çarpıtma vb.ni içine alır. Kadın, geçmişten bugüne çeşitli vasıtalarla dilsel şiddete uğramakta, aşağılanmakta, hor görülmektedir.

Kadına yönelik dilsel şiddetin çeşitli kaynakları vardır. Bunlardan biri toplumsal zihniyeti şekillendiren ve diğer yandan da onunla şekillenen gelenektir. Geleneğin kadına dair dilsel şiddete etkisi, genellikle menfi bir söylem yüklediği atasözleri, kalıp sözler vb. aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu ifadelerde kadın,

⁶ Son zamanlarda cinsiyete dair ifadelerin kullanımında, erkeğe ait olanı vurgulamak noktasında öne çıkarılan “kadın” kelimesinin, onu bir cinsiyet olarak görmezden gelme noktasında “bayan, yenge, abla, teyze” ile örtüldüğüne (König, 1992: 26) dair yaygın bir anlayış da kadınlar tarafından seslendirilmektedir. Kadına yönelik dilsel şiddetin doğru tespiti için özellikle “bayan” kelimesi etrafında koyulaşan bu tartışmaya bir parantez açmak fayda vardır. “Bayan” tabirinin kullanılması, hakikatte Atatürk’ün Türk kadınlarına hediyesidir. Atatürk, bu sözcüğü, kadınların medeni hallerini vurgulayan, onları küçük düşürücü önemli tabulara işaret eden ve gerçek anlamda dilsel şiddet içeren *kadın-kız* ayrımına karşı önermiştir. Atatürk’ün kendisine yöneltilen “Kadınlara bayan dediğimizde hem madam hem matmazel mi olacak?” sorusuna “Bir kadını evlenmeden önce ve sonrasında iki ayrı insan saymak bence çağdışı bir olaydır.” (Uluslu, 2008: 82’den akt. Coşar, 2009: 99) şeklinde verdiği cevap, “bayan” sözcüğünün gayesini aydınlatmaktadır. Medeni hâle göre isimlendirmeye ret tutumunun feminist hareketlerin öncülüğünde ABD, Anglo-Sakson ülkeler (Şimşek, 2006: 47) ve Avrupa Birliği’nde 2000’li yıllarda bir hassasiyet konusu haline geldiği düşünülürse Atatürk’ün ne kadar ileri görüşlü ve ufuk sahibi bir lider olduğu ortaya çıkar (Coşar, 2009: 99). Bu anlamda “bayan” tabirini, Atatürk’ün Eski Türk kültürünün kadını yücelten bakışının bir yansıması olan anlayışıyla değerlendirmekte fayda vardır.

yalancı, vefasız, düzen bozucu, her an denetim altında tutulması gereken, doğurmasıyla özellikle de erkek doğuran bir makine olmasıyla kıymetli bir varlık olarak sunulmaktadır.

Kadına yönelik dilsel şiddetin başka bir kaynağı ise medyadır. Medya, toplum üzerinde önemli ölçüde yapılandırıcı etkiye sahiptir. Bu nedenle bir toplum sağlığı sorunu olan kadına yönelik şiddetin iyileştirilmesinde etkili olabilir. Ancak medyanın kendine biçtiği rol, genellikle hastalığı arttıran, yıkıcı bir roldür (Usta, 2009). XXI. yüzyılda medya dilsel şiddetin membası durumundadır. Bilhassa da kadına yönelik dilsel şiddet konusunda olumsuz yönlendiriciliği ile dikkat çekmektedir. Kadınlara olan hakaretleri, kadınların toplumsal statüsünü sabitleyen ve onları erkekten daha alt seviyede gören görüşleri aktararak dilsel şiddeti *nakletmekte*, kadına yönelik şiddeti özensiz ve manipüle eden bir dille sunarak dilsel şiddeti *üretmektedir*.

Kadını olumsuz özelliklerle resmeden gelenek ve medya gibi kaynaklarla beslenen erkek (ve kadın), kadına şiddet uygulamayı hak görmekte, *gerek zihnen nemalandığı geleneğin ifadeleriyle gerekse diğer aşağılayıcı ifadelerle* kadını küçümsemektedir. Onun özgüvenini yok ederek kişiliğini vurgulayan çizgileri silikleştirmektedir. Bu ifadeler, “fallus” a göndermede bulunan küfürlerden, “eksik etek, kadın aklı değil mi, kaşık düşmanı, kadın doktor/kadın yargıç, kız gibi araba; kadında vefa, borçluda sefa aranmaz, kadının şerri şeytanın şerrine eşir.” gibi toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığı aleni veya üstü kapalı sunan sözlerle kadar geniş bir çeşitliliğe sahiptir. Bu şiddet unsurları, kadına yönelik diğer şiddet biçimlerinin hazırlayıcılığını yapar. Kadına layık görülen ikincil, art olma özelliğini koyulaştırır, pekiştirir. Topluma hâkim olan “ötekileştirici” zihniyetin tekrar tekrar inşasına vasıta olur. Bütün bunlar değerlendirildiğinde görülen odur ki dilsel şiddetin önlenmesi, kadına yönelik şiddet mücadelesinde ön sırada yer almalıdır.

Kaynaklar

- Aksoy, Ö. A. (1995), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aktaş, G. (2013), Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak, *EFD / JFL Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of Faculty of Letters*, 30 (1), s. 53-72.
- Alagözlü, N. (2009), Dil ve Cins: Türkçe Atasözlerinde ve Deyimlerde Kadın Üzerine Eğrilemeler ve Toplum-Bilişsel Yapı, *International Journal of Central Asian Studies*, 13, s. 37-48.
- Alankuş, S. (2008), Dilin Erillliği ve Kıbrıslı Türk Basınının Söylemi Üzerine Notlar, *Kıbrıs Yazıları*, 10-12, s. 46-62.
- Aliefendioğlu, H. (1994), *Konuşma Dilinde Cinsiyete Dayalı Farklılaşma: Kadın ve Erkek Dili*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Allen, P. (1994), *Dil ve Şiddet*, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Alusî, Ebu'l-Fazl Şehabeddin es-Seyyid Mahmud el-Bağdadî, *Ruhu'l-Meani, Dar-u İhyai't-Türasi'l-Arabî*, Beyrut, tsz., XIII/214.
- Ayan, S. (2006), “Şiddet ve Fanatizm”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), s. 191-209.
- Barutçu, A. (2015), ‘Ucundan Azıcık’la Atılan Sağlam Temel: Türkiye’de Sünnet Ritüeli ve Erkeklik İlişkisi, *Masculinities Journal*, 3, s.129-155.
- Bingölçe, F. (2006), *Dil Dayakları / Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Ortak Dili*, Ankara: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Coşar, A. M. (2009), Trabzon’da Kadının Dile Gelen Sorunları, *Türkiye’de Kadın Hakları Sorunları ve Çözüm Yolları: 2-3 Aralık 2009*, s. 99-111.
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dişsiz, M. ve Şahin N. H. (2008), Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 1, s. 50-58.

- Dursun, Y. (2011), Şiddetin İzini Sürmek: Şiddet Nedir?, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, s. 1-18.
- Garver, N. (1968), What Violence is, *The Nation*, 209, s. 817-822.
- İzbudak, V. Ç. (1936), *Atalar Sözü*, İstanbul: Devlet Basımevi.
- K. (2006), *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele, Ulusal Eylem Planı (2016-2020)*, Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Karal, D. ve Aydemir, E. (2012), *Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet*, Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Karataş, B., Derebent E., Yüzer S., Yiğit R., Özcan A. (2006), Kırsal Kesim Kökenli Kadınların Aile İçi Şiddete İlişkin Görüşleri, *Second International Conference on Women’s Studies*, Eastern Mediterranean University Center for Women’s Studies, Famagusta, Turkish Republic of Northern Cyprus.
- Kasapoğlu, A. (2005), Kur’an’a Göre Çocuklar Arasında Cinsiyet Ayrımcılığı, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10, s.75-96.
- Küçük Durur, E. (2017), Medyada Şiddetin Bir Başka Yüzü: ‘Doktora Saldırı’ Haberleri, *Atatürk İletişim Dergisi*, 14, s. 45 – 60.
- König, G. (1992), Dil ve Cins: Kadın ve Erkeklerin Dil Kullanımı, *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi, s. 26-36.
- Müftüoğlu, E. (2014), Kur’an-ı Kerim’de Müminlerin Ağız ve Söz Disiplini, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 42, s. 209-243.
- Oy, A. (1972), *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Öz Zegerek, F. (2019), *2010 Sonrası Türk Sinemasında Kadın Yönetmenlerin Kadına Yönelik Şiddeti Anlatım Biçimleri*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çankırı.
- Şemsettin Sami (1987), *Kamus-ı Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şimşek, B. (2006), *Kadınlara Konuşma Sürecinde Toplumsal Cinsiyetin Dil Üzerinden Sergilenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- T. (2015), *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- TNSA. (2003), *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Uluslu, N. (2008), *Atatürk’ün Yanıbaşında*, İstanbul: Doğan Yayınları.
- Usta, Ç. (2009), Basında Dilsel Şiddetin Görünüşleri, *I. Uluslararası Kitle İletişim Araçlarında Türkçenin Kullanımı Bilgi Şöleni*, Kırıkkale, 16-17 Nisan 2009, s. 207-216.
- Ünal, G. (2005), Aile İçi Şiddet, *Aile ve Toplum*, 8: 85-92.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, s. 29-56.
- Yıldız, T.(2021), Kadına Şiddet Teması Üzerinden “Halam Geldi” Filminin İçerik Analizi, *ODÜSOBİAD*, 11 (3), s. 929-950.
- <http://www.haberturk.com/yasam/haber/582232-hayat-kadini-evinde-vurularak-olduruldu> (Erişim Tarihi: 11. 05. 2017).
- <http://www.iha.com.tr/haber-issiz-koca-konsomatrissini-oldurdu-2179/> (Erişim Tarihi: 10. 06. 2017).
- <http://www.kadinhareketi.org/content/view/2021/1/> (Erişim Tarihi: 01. 07. 2017).